

УДК 340.15(38+477)

Горбенко В. І.

студ. гр. Ю-118 ЗНТУ

ГЕЛІЕЯ: ПРИНЦИПИ ДЕМОКРАТІЇ В СУДОЧИНСТВІ У СТАРОДАВНІХ АФІНАХ

Протягом багатьох століть в існував один з найбільш важливих демократичних інститутів судової системи – суд присяжних. Для відображення й усвідомлення необхідності цього інституту необхідно дослідити саме передумови його виникнення. Так, в Стародавній Греції, в Афінах, існував своєрідний судовий орган присяжних – Геліея.

Відомо, що Гелієя була вищим судовим органом держави і складалася з 5000 суддів і 1000 запасних: по 600 чоловік від кожної з 10 територіальних філ. Члени Гелієї обиралися жеребкуванням на один рік із громадян, що досягли 30 років. У складі Гелієї функціонувало 10 колегій, у кожній з яких було по 500 суддів і 100 запасних. Досить велика кількість членів суду присяжних свідчить про демократію та недопущення зловживань і підкупу суддів. Суд був відкритим, та для того, щоб запобігти підкупу суддів, жеребкування в день слухання справи визначало, хто саме буде її розглядати.

В Стародавніх Афінах Гелією вважали найважливішим органом в політичній системі, що уособлював увесь афінський демос. Гелієя не тільки розбирала судові справи громадян і союзників як остання і вища інстанція, а й брала участь в докімасії (перевірці) обраних посадових осіб, заслуховувала звіти магістратів, що складали з себе повноваження після закінчення терміну перебування на посаді, брала участь в ратифікації деяких договорів. Гелієя стояла на сторожі конституційного ладу і, в якійсь мірі, була вищою інстанцією по відношенню до Народних зборів, бо в суді могли бути оскаржені будь-які їх постанови.

Грецький автор Аристофан дуже детально описав порядок роботи Гелієї, її склад, судовий інвентар і, безпосередньо, сам хід судового засідання [1, с. 188-181].

Засідання починалося вранці. При вході в суд біля дерев'яних ґрат геліастів очікували учасники позову, які заходили перед суддями. Судді, які приходили, намагалися зайняти кращі місця – попереду. Аристофан згадує про все судове «спорядження», яке використовувалося на суді: клесидру, урни, камінці для голосування, а також камінь для підрахунку голосів.

Перед початком процесу геліасти надавали клятву: «Я буду подавати голос згідно законів народу і Ради п'ятисот. Коли закон буде мовчати, я буду голосувати за власною совістю, без пристрасті і без ненависті. Я буду подавати свій голос тільки за тими пунктами, які становлять предмет переслідування. Я буду слухати позивача і відповідача з однаковою прихильністю...» [2, с. 37]. Вироки виносилися голосуванням – шляхом тасмного кидання камінців до урни. Було дві урни для голосування: одна – для виправдання, інша – для звинувачення. Судді проходили повз них і могли, при бажанні, опускати руки в обидві урни, так, щоб ніхто не міг зрозуміти, куди саме вони опустили свій голос. Після закінчення голосування камінчики висипалися на спеціальний камінь і рахувались. Присяжні судді за жеребом засідали у десяти відділеннях, які різнились літерою та кольором вхідних дверей. Рішення суду оскарженню не підлягало. Дебати сторін не допускалися. Позивач і відповідач повинні були самі захищати свої інтереси.

При винесенні вироків суд не завжди був пов'язаний законом. Він міг керуватися навіть звичаями своєї країни, а інколи й сам створював норми

права. Геліея функціонувала протягом всього року, крім святкових днів та днів, пов'язаних з війною чи іншими заворушеннями в суспільстві. К. Куле наводить дані, що суди засідали, в середньому, від 175 до 225 днів протягом року. При цьому, щодня залучалося 2-2,5 тис. суддів [2, с. 37]. Оскільки суди були відкритими, то за кількістю присутніх громадян вони іноді могли позмагатись з театральними виставами.

На суди покладалося виховання громадян в дусі законів і справедливості. Поняття справедливості входило до структури уявлень про чесноти «ідеального громадянина». Справедливість сприймалась крізь призму рівності громадян. За Аристотелем, це рівність для рівних – ісономія, на яку покладалась роль регулятора політичного спілкування. Справедливість виступала державним благом, яке слугувало спільній користі. Особливо важливим є те, що давньогрецька політична думка робила значний акцент на етичному вихованні громадян. Функціонування полісу на засадах справедливості та рівності (ісономії) пов'язувалось з образом доброчесного громадянина.

Таким чином, прояв демократії через велику кількість суддів, виключно таємне голосування, право оспорування і розгляду законопроектів та багато іншого говорить про вклад афінського судочинства у розвиток інституту суду присяжних. Зокрема, важливим був той факт, що Геліея в Афінах до кінця залишилася демократичним судом, не дивлячись на усілякі суспільні та державні незгоди.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кудрявцева Т. В. Народный суд в «Осах» и других комедиях Аристофана. *Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена*. М., 2017. С. 178–189.
2. Попсуєнко. Л. О. Суд присяжних в Стародавній Греції та сучасній Україні. *Правова держава*. 2018. Вип. 30. С. 36–41.